

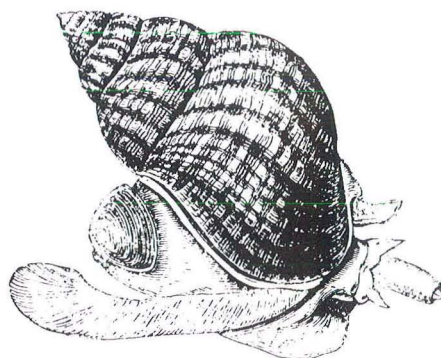
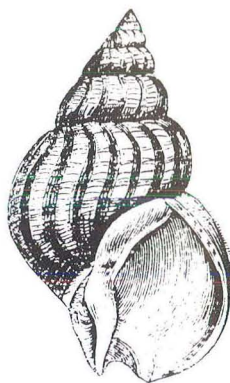
Wat waren de slange-eieren van de Druïden?

Dr. C. Rättsch¹⁾

Wie langs de kusten van de Noordzee en de Atlantische Oceaan schelpen heeft gezocht, heeft vast en zeker op het strand wel eens aangespoelde eikapsels van de wulk, *Buccinum undatum* L., 1758, gevonden. De wulk kan in zijn relatie tot de mens op een lange geschiedenis bogen. Het vlees van de wulk wordt al sedert het stenen tijdperk in het gehele Noordzee-gebied gegeten. De schelpen van de wulk worden gebruikt bij het vervaardigen van sieraden, voor kalkwinning en af en toe zelfs voor het maken van trompetten (LOVELL, 191 e.v.).²⁾ De bekendheid van de wulk blijkt ook uit de vele populaire namen, wulk, kinkhoren, conch bucky, googawn, cuckoo shell, whelk, weolc (Angelsaksisch), Trompetenschnecke, Wellhornschnecke.

Over het cultureel gebruik van de eikapsels is tot nu toe niets bekend. Maar een nieuwe theorie over de magische geheimen van de Druïden heeft op die eikapsels betrekking. Onze kennis over de Keltische Druïden ontleen wij in hoofdzaak aan de geschriften van de klassieke schrijvers, zoals Caesar, Strabo en Posidonius. De Druïden waren priesters, wier taak hoofdzakelijk bestond uit het zorgen voor de particuliere en openbare offers, het toezien op de opvoeding van de edelen, het voorspellen van de toekomst,

het adviseren over leefgewoonten en het bewaren van de kennis van de stam.³⁾ PLINIUS maior (de grote) (23 tot 69 na Chr.) heeft in zijn *Naturalis Historiae* (natuurlijke historie) verschillende rituele gebruiken van de Druïden beschreven.⁴⁾ Een daarvan is et ritueel van de slangeeieren (*Ovum anguinum*).

Afb. 1 De Wulk, *Buccinum undatum*. Pictorial Museum of Animated Nature (1845).

1) Nederlandse bewerking van het artikel "Was waren die Schlangeneier der Druïden?" in *Club Conchylia Informationen*, jaargang XXII (1-2): 68 – 7-. De auteur Dr. C. Rättsch woont Birckholzweg 17, 2000 Hamburg 72, West-Duitsland.

2) De wetenschappelijke geslachtsnaam is afgeleid van *Buccina*, het woord voor een gebogen hoorn, gebruikt door herders en bij het Romeinse leger voor het geven van signalen. (red.)

Het gaat daarbij om "een soort ei, waarvan bij Grieken nergens sprake is, maar dat bij de Galliërs alom bekend is. In de zomer strengelen talrijke slangen zich met behulp van speeksel en lichaamssecreten in een harmonische omarming tot een kluwen samen. Deze kluwen wordt slangeëi genoemd. Volgens de Druiden kan men zo'n ei door fluiten laten opspringen en dan moet men het met een mantel opvangen voordat het weer terugvalt op de grond. Maar degene die hierin slaagt, moet ijlings op zijn paard springen en er vandoor gaan, want de slangen zullen hem achtervolgen en alleen door een rivier worden tegengehouden. Men kan een dergelijk ei herkennen doordat het tegen de stroom in op het water drijft en zelfs dan verder drijft wanneer het aan goud is gebonden. De geraffineerdheid van de magiërs bij het verhullen van hun bedrog gaat zo ver, dat zij beweren, dat men alleen maar bij een bepaalde stand van de maan in het bezit van zo'n ei kan komen alsof het mogelijk zou zijn deze handeling afhankelijk van de menselijke wil te verrichten. Ik heb zo'n ei zelf gezien: het heeft de omvang van een middelgrote, ronde appel en

3) Het priesterschap van de toenmalige bevolking van Britannia en Gallia vormde de voornaamste stand. De leer van deze priesters, die onder meer de natuurkunde omvatte, was in een mystiek gewaad gehuld en mocht niet op schrift worden gesteld. Nieuwelingen werden uitsluitend mondeling onderwezen en dat kon soms wel 20 jaren duren. Door de invloed van de Romeinen werd deze eredienst verdrongen en later door keizer Claudius geheel verboden. Het gevolg hiervan is, dat van de Druiden zelf niets op schrift is te vinden. (red.)

4) Plinius, in 79 als admiraal omgekomen bij pogingen om mensenlevens te redden bij de uitbarsting van de Vesuvius, getuigt door zijn *Naturalis Historiae* van zijn veelzijdige belangstelling en grote werkzaamheid. Hij was echter niet een echte wetenschapper, maar meer een verzamelaar. (red.)

zijn schaal is kraakbenig zoals een kluwen inktvisarmen." (Hist. Nat. XXIX, 52)

Wat waren die slangeëieren nu eigenlijk? En wat hebben ze met het eikapsel van de wulk te maken? Als eerste heeft de Oostenrijkse paleontoloog Othenio ABEL een theorie over het wezen van de Druïdische slangeëieren opgesteld (1939, 228 e.v.). De door Abel gebruikte Plinius-uitgave zegt over het slangeëi: "het droeg het Druïdenteken (signum druidis)" (Lib. 29, cap. 3). Abel leidde uit de beschrijving en de vroegmo-

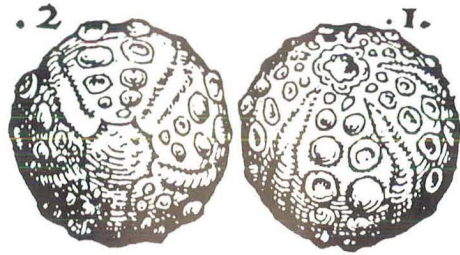
Afb. 2 Middeleeuwse houtsnede (1497), die het vangen van een ovum anguinum toont. (Naar Bassett 1982).

Afb. 3 Conrad Gesner (1516 – 1565). Gesner is beroemd geworden door zijn boek *Historiae animalium*, een werk van ongeveer 3500 bladzijden. Daarin heeft hij getracht een gehele bibliotheek in één boek samen te brengen door bij elk onderwerp de vruchten van alle schrijvers met elkaar te vergelijken. Zijn zorgvuldig werk met nauwgezette citaten leverde inderdaad een samenvatting van hetgeen toen bekend was. Maar behalve gegevens uit andere werken verkreeg hij ook nog vele details door een uitgebreide briefwisseling met andere geleerden.

derne verklaring van *ovum sanguinum* – ongeveer bij Conrad GESNER (1516 – 1565) – af, dat het moest gaan om fossiele regelmatige zeeëgels van het geslacht *Hemicidaris* uit de Witte Jura. Deze fossiele zeeëgels hadden al in het bronzen tijdperk een grote rituele betekenis. Zij werden onder andere met de nu nog 'slangekop' genoemde *Erosaria (Evitrona) caputserpentis*

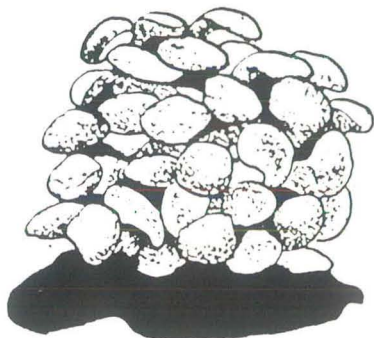
Afb. 4 Afbeelding van een fossiele zeeëgel, die als *ovum anguinum* werd aangeduid. Houtsnede uit Conrad Gesner, 1558/1565.

(verg. RÄTSCH & GUHR 1989) ritueel begraven. Nog heden ten dage worden fossiele exemplaren van *Hemicidaris* in de Provence 'oeufs de serpents', slangeëieren genoemd.

In de paleontologische literatuur heeft de theorie van Abel zich gehandhaafd en is deze theorie door de geoloog Michel BASSETT in zeker opzicht deugdelijk bevonden (1982, 16 e.v.). Nog vandaag de dag worden fossiele zeeëgels in Keltische gebieden 'snake's eggs', 'adderstone', 'glain naidr' (in Wales) en 'milprev' (in Cornwall) genoemd. Recente zeeëgels heten in Engeland ook 'sea-eggs' (zeeëieren).

Zoals gewoonlijk in de wetenschap en in het bijzonder wanneer het gaat om de uitleg van en het inzicht in filologische bronnen ⁵⁾, zijn ook andere theorieën opgesteld. Daarvan is voor de in de 'ethnomalacologie' geïnteresseerde schelpverzamelaar de theorie van de Engelse archeoloog Stuart PIGGOTT het meest van belang. Piggott (1987, 117) vertaalt de hierop betrekking hebbende tekst van Plinius als volgt: 'it is round, and about as large as a smallish apple; the shell was cartilaginous (= kraakbenig) and pocke like the arms of a polypus.' Daaruit leidt hij af dat het

5) Filologie is de wetenschap van de taal en letteren van een volk, vroeger in het bijzonder met betrekking tot de Grieken en Romeinen.

Afb. 5 Eikapsel van de wulk, *Buccinum undatum*. (Naar Entrop).

bij de anguinum gaat om de samengeklonte eikapsels van de Atlantische wulk, *Buccinum undatum*. Deze eikapsels zijn langs de Engelse en Gallische kusten, vooral in de vroege zomer, veelvuldig te vinden. De eieren van de noordhoren, *Neptunea antiqua* (L., 1758), zijn nauwelijks van die van de wulk te onderscheiden. De eitjes zijn wat groter en meer lensvormig. Deze eikapsels spoelen eveneens aan de Noordzeekusten aan. Zij waren echter, zo neemt Piggott aan, aan een nauronderzoeker uit het Middellandse zeegebied onbekend. *Buccinum undatum* komt daarentegen, zij het zelden, ook in de Middellandse Zee voor (NORDSIECK 1968). Bovendien was *Buccinum undatum* in de oudheid het meest bekend. In elk geval geeft de theorie van Piggott een verklaring voor de opmerking van Plinius, dat het slangeëi kon zwemmen.

Naar de huidige stand van de wetenschap bestaat voor het probleem van het Druïdische slangeëi nog steeds geen sluitende verklaring. Misschien wordt ooit een schelpenverzamelaar door een oude Keltische Druïde ingewijd in de geheimen van zijn voorouders en onthult hij ons het mysterie van het slangeëi.

Mossel bewaakt milieu

De Mossel – *Mytilus edulis* (L.) kennen we het beste als lekkernij op ons bord. Sinds kort speelt hij voor de mens nog een andere rol. Behalve als consumptiegoed wordt hij inmiddels ook gebruikt als meetinstrument. Voor consumptie reinigen we de mosselen door hen in helder zuurstofrijk zeewater te plaatsen. De mossel opent zijn schelp, pompt het verse water met grote snelheid door zijn mantelholte en raakt zo het achtergebleven slib en zijn uitscheidingsprodukten snel kwijt. Plaatsen we de mossel per ongeluk in zoet water, of blijkt het water verontreinigd, dan sluiten de schelpkleppen zich hermetisch en wacht de mossel op beter tijden. De mossel blijkt reeds bij zeer kleine concentraties van verontreinigende stoffen zijn kleppen te sluiten. Het is nu deze reactie die de wetenschap op een idee heeft gebracht. TNO-onderzoekers ontwikkelden in samenwerking met de Kema en het rijksinstituut voor volksgezondheid en milieuhygiëne de Mossel Monitor. Acht mosselen in een mandje die alarm slaan als de kwaliteit van het water niet deugt. Een tekort aan zuurstof in het water of een teveel aan verontreinigingen en de mosselen sluiten hun schelp. Op de mosselkleppen zijn elektronische sensoren geplakt in verbinding met een registrerend en zonodig alarmerend computertje. Het apparaat kan op iedere gewenste plek in het water worden gehangen. Ook voor zoetwater is de Mossel Monitor geschikt te maken door de driehoeksmossel te gebruiken. Normaal zouden voor het meten van sterk verdunde chemische stoffen dure instrumenten nodig zijn. Met behulp van Mosselmonitoren kan men beschikken over een dicht net van meetpunten. Het mosselalarm stelt waterbeheerders in staat snel te reageren op onverwachte lozingen en verontreinigingen. Na het alarm zal hij ter plekke watermonsters moeten nemen om in het laboratorium te analyseren. Met name het opsporen van vaak lage concentraties olie in zee-water is voor de mens lastig. De mossel blijkt bij uitstek geschikt voor de metingen omdat hij grote hoeveelheden water doorpompt en de voorkomende verontreinigen ophoopt.